

portre

“HAREKET HALİNDE TÜRKİYE” BELGESELİNİN YÖNETMENİ
NEDİM HAZAR DA HEP HAREKET HALİNDE

BELGESEL MÜZİĞİNDEN, MÜZİK BELGESELİNE

“KİŞKİRTİCİ”

YOLCULUK

EKİN KARACA ekin.karaca@turkuvazdergi.com.tr

Hayatın sürprizlerine olabildiğince açık olmanın canlı bir örneği Nedim Hazar. Türkiye’de doğdu, Avustralya’da büyüdü, büyümeye Türkiye’de devam etti. Derken 20 yaşındayken, 12 Eylül arifesinde bir gençlik kampına katılmak üzere gittiği Almanya’dan tam yedi yıl dönemedi ülkesine. İşte kendi deyimiyle “görüntülü makale değil, belgesel üreten” Nedim Hazar’ın akordeonla “grev kişkirticiliği”ndan dünya müzik listelerine uzanan öyküsü...

Fotoğraflar: GÜVEN POLAT - GÜLSİN KETENCI

Göç, bu toprakların bir gerçeği. On yıllar boyunca milyonlarca yer değiştirdik, değiştirmeye de devam ediyoruz. Otobüs, taksi, kamyon... tren, hatta at arabası... vapur düdüklüleri, klakson sesleri, sık sık da sirenler... Kesintisiz, 24 saat; "Hareket halinde Türkiye" belgeseli, göç olgusunu yine böyle "hareket halinde" taşıyor ekrana. Bizim sayfamıza taşıyacak olduğumuzsa, belgeselin yönetmeni Nedim Hazar'ın çocukluğundan bu yana ülkelere hareket halindeki yaşamı... Sadece ülkelerarası değil aynı zamanda mesleklerarası bir hareketliliğe de sahip bu yaşam; kâh Türkiye, kâh Avustralya, kâh "grev kıskırtıcısı" (hem de akordeonla!), kâh müzisyen, kâh Almanya, kâh oyuncu, kâh Hollanda, kâh radyocu, kâh eleştirmen, "kah...kah.a" da var... neyse... Çıkalım yola... Dünyaya gözlerini açtığı yer Türkiye. O hikâye 1960 yılında, Ankara'da başlar... Adını; ilk anlamı "arkadaş, yakın dost", ikinci anlamı "yüksek makamdaki kişileri hoş sözlerle, güzel fıkra ve hikâyelerle eğlendiren kimse" olan "Nedim" koyarlar. Soyadı (henüz) Bora'dır. Bora... Arkasından yağmur getiren sert rüzgâr.

İlk yolculuk

Ankara'da başlayan yolculuğun birinci durağı kilometrelerce uzaklar olur: Avustralya. Çalışmak üzere

Kâh Van'da...

Kültür dolaşımının sonucu; Van'da bir ev partisi

Avustralya'ya giden ilk gurbetçilerden olan ailesi ile birlikte çıkar yola. Ortaokulu bitirene kadar Sydney'de yaşayan ve henüz Nedim Bora adını taşıyan Nedim Hazar, 15 yaşındayken annesinin Türkçe'yi ve Türk kültürünü öğrenmesini istemesi üzerine 1975 yılında Türkiye'ye geri dönüş yapar. Kadıköy Maarif Koleji'ne başlar başlamasına ama kendisini 80 öncesi Türkiye'sinin siyasi arenasında bulur. Halkın Kurtu-

luşu'nun gençlik örgütünde kültür faaliyetleri yürütmeye başlayan Nedim Bora, burada örgütün orkestrasında akordeon ve gitar çalmaktadır artık. Ayrıca örgütün tercüme işlerini de üstlenmiştir. Yıl 1978'dir... Gençlik kesimi kadar işçi kesimi de hareketlidir. Fabrikaların içinden çok, kapısının önünde grev çadırlarındadır kalabalıklar. Nedim Bora, adının ikinci anlamını, "yüksek makamdaki kişileri hoş söz-

"TÜRKİYE'DEKİ HAREKETLİLİK NEGATİF VE POZİTİF E"

1998 yılında Köln Uluslararası Film Okulu'nda Senaryo Bölümü'nü bitiren Nedim Hazar, ertesi yıl Amsterdam Yüksek Sanat Okulu'na bağlı Maurits Binger Film Institut'de yönetmenlik eğitimi almış. Şu ana kadar 11 belgesele senarist ve yönetmen olarak imza atan Hazar, son olarak sekiz bölümden oluşan "Hareket Halinde Türkiye" adlı belgeseli izleyicileri buluşturuyor. Genel olarak müzik, azınlıklar ve insan hikâyelerini konu alan belgeseller yapan Nedim Hazar ile son projesinin konusu olan göç üzerine konuştuk.

>> Hareket Halinde Türkiye belgeselinin başlama sürecinden bahsedebilir misiniz? Fikir nereden çıktı ve nasıl gelişti?

Yaklaşık bir buçuk yıl önce "Türkiye'nin renkleri" diye bir fotoğraf sergisi açmıştık. Ancak fotoğraf durağan bir şey ve işin içine biraz dal-

dıktan sonra insanı sadece fotoğraf ile bir kalıba oturtmanın yetmeyeceğini düşündük. Mesela İstanbul'da pastanede çalışan Çamlıhemşinli bir kadına sadece "Çamlıhemşinli kadın" demenin yetersiz olduğunu gördük. Çünkü İstanbul'daki pastanelerin yüzde 50'sini Çamlıhemşinliler işletiyor. Çamlıhemşinli kadını o yüzden tek başına değerlendirmek yeterli bir bakış sağlamaz. Türkiye'de inanılmaz bir insan hareketi var ve belki insan öykülerini bu hareket ile beraber anlatırsak daha doğru olur diye düşündük.

>> Bu insan hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz?

İnsan dolaşımı Türkiye'yi ayakta tutan bir hareketlilik. Sürekli olarak bir kültür alışverişi var. 20 sene öncesinin arabesk tartışmasını düşünün. Kentli insanlar arabeski aşağılarken, artık kimsenin arabeske itirazı yok. Çünkü

arabesk müziğin tüm öğeleri artık pop müzik içinde de yer alıyor. Bu, insan hareketlerinin bir sonucu.

>> Belgeselinizde tersine bir göç hikâyesi de var; İsviçre'de uzun yıllar yaşamış olan, iyi para kazanan bir Süryani kalkıp seneler sonra Mardin'e köyüne geri dönüp yerleşiyor.

Onunki vatan özlemi. Kendi doğduğu topraklarda ölmek istiyor. Kıbrıs olayları nedeniyle 1970'li yıllarda Avrupa'ya göç etmiş. Süryaniler de Müslüman olmadıkları için o dönem Rumlarla birlikte düşman olarak algılanmışlar. Bunun üzerine kalkıp Avrupa'ya göç etmiş bir kısmı.

>> Buna benzer zorunlu göç hikâyelerine de tanık oluyorsunuzdur çalışmalarınız sırasında...

Tabii. Mesela bir köyü Karadeniz'den Van'a,

Kâh Beypazarı'nda...

Mevsimlik işçiler Anadolu'nun dörtbir yanını dolaşarak farklı kültür ve yaşam tarzlarını beraberlerinde taşıyorlar.

lerle, güzel fıkra ve hikâyelerle eğlendirilmediğini değil, ilk anlamını seçerek, gençlik kollarının orkestrası ile birlikte grevdekilere "nedim" olmayı tercih edip onlara destek vermek amacıyla orkestrada akordeon çalınca kendisinin henüz haberdar olmadığı ikinci uzun yolculuğunun bileti de kesilmiş olur. Olay şöyle gelişir; kolluk kuvvetleri Bora'nın akordeon çalarak grev kıskırtıcılığı yaptığına karar verir ve gözaltına

alınır. Sonra salıverilir, ama...

"Şimdi İstanbul'da olmak vardı"

Olacaklardan habersiz 1980 yılında bir gençlik kampına katılmak amacıyla Almanya'ya giden Nedim Bora, kampın bitmesine rağmen Türkiye'ye dönmeyi. Çünkü 12 Eylül darbesi gerçekleşmiştir. "Grev kıskırtıcılığı" iddiasıyla hakkında açılan davadan dolayı 1987 yılına kadar istese de dönemez Türki-

ye'ye. "Bora", 12 Eylül'ün sert rüzgârında, TC kimliğinde kalır. Yıllar sonra Türkiye'ye giriş yaptığında taşıdığı Alman pasaportundaki soyadı, yakın bir arkadaşının kızının adından esinlenerek aldığı "Hazar"dır. Hazar... Yani, barış...

Almanya'daki ilk yıllarını sorduğumuzda, kendisini Şanar Yurdatapan, Melike Demirağ ve Cem Karaca'nın kalfası olarak değerlendiriyor. Hatta ▶

F BİR KÜLTÜR ALIŞVERİŞİ"

olduğu gibi göç ettirmişler. İran sınırına 10 km kala birdenbire Karadenizlilerle karşılaşılıyorsunuz. Aşağı köy Karadenizlilerin, yukarı köy Kürtlerin.

» Belgeselinizde araştırmacı Bekir Ağır'dır, toplumun yüzde 33'ünün hareket etmiş olmasına rağmen bunların yüzde 21'inin geri dönmek istediğini söylüyor. Bu geri dönüş yaşanırsa kentin üretim mekanizmalarına alışmış olan insanlar köyün üretiminde tekrar yer alabilecekler mi sizce?

İnsanlar kente para için geliyor. Eğer para olursa neden geri dönmeyinler? Ayrıca kente gelmiş olan insan, köyüne farklı şeyler de götürecektir. Mesela kadınlara bakış konusunda veya feodal aile yapısı konusunda köye açılımlar getirecektir. Mevsimlik işçiler sürekli dolaştıkları için sürekli kültür taşıyorlar. Batıya gel-

dikleri zaman oradan bir şeyler alıp köylerine veya ailelerine götürüyorlar.

» Son derece hareketli bir coğrafyadan söz ediyoruz. Ancak belgeselde Murat Belge'nin de ifade ettiği gibi farklı bölgelerden göç etmiş insanlar birbirlerine güvenmiyorlar; Malatyalı Samsunluya, Niğdeli Karslıya güvenmiyor. Nasıl değerlendiriyorsunuz bunu?

Önyargılar diyebiliriz. Mesela Samsunlu veya Yozgatlı olduğunda işe alınıyorsun, kabul görürsün ama Tuncelili veya Diyarbakırlı olduğunda işler değişiyor. Burada da tersinden bölücülük söz konusu.

Eskiden hemşerilik vardı. Artık bunun yerini cemaatleşme aldı. Burada belirleyici rol camiyeye düşüyor ve tarikatlaşma da bu bağlamda artıyor. Din belirleyici rol oynuyor.

» Hep yoksulların göçünden bahsediyor-

ruz. Peki, zenginlerin göçü sosyal hayatı nasıl etkiliyor?

Şehirde mahalle baskısından sıkılan insanlar var. Bunlar da soluğu genellikle Ege'de alıyorlar. Şöyle bir olaya şahit olmuştum: Bodrum'da Noel dolayısıyla Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (CYDD) bir kermes düzenliyordu. Dernek üyeleri, öğrencilere Noel Baba olarak giydirmişler. Duvarda "çağdaş yaşam, çağdaş düşünce" yazısı ile beraber Atatürk'ün gözleri var, bu gözlerin üstünde de Noel Baba şapkası var! Son derece ironik bir görüntüydü. Mesela bu insanlar çok güzel şeyler yapmalarının yanı sıra kendi kültürlerini özümseyemeyecek olan çocuklara gereksiz şeyler pompalıyorlar. Bu çocuklar kendilerini o an için o kültürün parçası sansalar da, gerçek hayatlarına dönünce işin aslının öyle olmadığını anlıyorlar.

bir dönem Şanar Yurdatapan'ın yanında sekreterlik de yapmış. Hiç heapta yokken yaşamak zorunda kaldığı ülkeye daha kolay alışmak ve oranın sosyal-kültürel hayatına daha çabuk adapte olmak için elinden geldiğince Almanya'da bulunan Türk toplumundan uzak kalmaya çalıştığını da ekliyor sözlerine. Bu çabasının aldığı eğitimi başarıyla tamamlamasına da katkısı olmuş; senaryo eğitimini yönetmenlik eğitimi izlemiş...

Mesleklerarası yolculuk

Ankara, Sydney, İstanbul ve Köln trafiği Hazar'a pek çok yetenek kazandırmış olacak ki mesleki anlamda da oldukça hareketli bir sürece girmiş bu zaman zarfında. 1983 yılında Köln'de Ruhrfestspiele Recklinghausen şehir tiyatrosunda kadrolu çalışan Nedim Hazar 1986'ya kadar tiyatro oyunculu-

yayına katılan Yarnistan grubu "All You Wanted To Know About Islam..." (1991) ve "This Meal Does Not Contain Any Pork" (1993) adlı iki müzikale de imza atar. Dünyanın farklı bölgelerinde konserler veren, yedi yıla dört albüm, iki müzikal sığdıran grup 1993'te müzik hayatına son verir.

Yedi yıllık başarılı rock döneminin sona ermesinin nedenlerini anlatırken "Almanya'da duvar yıkıldıktan sonra ırkçılık ciddi şekilde arttı" diyor Hazar, "Bizim yaptığımız müzik dünya görüşümüzün yansıması şeklindeydi; duygularımızı, hayallerimizi yansıtıyorduk müziğimize. Ancak gördük ki, gerçeklerle, yaşadığımız dünyayla bizim yaptığımız müziğin bir alakası yok. Biz kendi kendimize gelin-güvey oluyoruz. Bunun üstüne grup olarak güzel bir noktadayken bu işin sonunu getirmeye karar verdik".

belirler. Nedim Hazar, bu dönem içerisinde Avrupa'da insanların ilgisini Cesaria Evora ve Buena Vista Social Club üzerine yöneltebildikleri düşüncesinde.

En iyi müzikleri belirlediği iddia edilen "World Music Charts Europe" un bir jüri üyesini bulmuşken "iyi müzik" olarak ifade edilen şeyi tanımlamasını istiyoruz hemen tabii: "İyi müzik, duyguları ifade edebilen müziktir" diyor. "Bu duygu öfke, sevgi, nefret, aşk, vs. olabilir. Müzisyen hissettiklerini rap tarzı ile de, rock yoluyla da, pop veya klasik müzik ile de ifade edebilir. Eğer kendi duygularını kendince ifade edebiliyorsa o müzik iyi müziktir".

Müziğin insanların hayata bakış açılarını doğrudan etkilediğini söyleyen Hazar, bu görüşünü şu anısıyla destekliyor: "1972-1973 yıllarında Avustralya'da ortaokuldayken bize derslerde Simon Garfunkel, Beatles, Bob Dylan, Cat Stevens öğretirlerdi. Mesela Simon Garfunkel'den bahsedilirken ister istemez 68 hareketlerinden de bahsetmek gerekirdi veya Bob Dylan'dan söz açılınca müziğin yanında şiir de konumuz olurdu. Bu yolla hayata bakış açımız genişledi. 12-13 yaşlarında çocuklar olarak o müziklerin, sözlerin yaratılmasına neden olan sosyal gerçeklerle tanışmış olduk. Bu da bize çok şey kazandırdı". Hazar, Türkiye'de de ilköğretim öğrencilerine Bülent Ortaçgil, Cem Karaca, Moğollar, Ajda Pekkan, Sezen Aksu'nun öğretilmesi gerektiği düşüncesinde. Bu isimlerin Türkiye'nin popüler kültürünün mihenk taşları olduğunu, bu müzikler ve müzisyenler yoluyla çocukların bakış açılarının genişleyebileceğini düşünüyor.

Ve belgesel...

Son yıllarda mesleki ağırlığını müzikten belgesele kaydıran Hazar, her ne kadar müzik üretme de müzikle belgeseli harmanlıyor çalışmalarında. "Bir Sılaya Dönüş Öyküsü / Burhan Öçal & Trakya All Stars" (2003), "Kuştepe Blues" (2004), "Mercan Dedede ile Bir Yolculuk" (2004), "Özcan Deniz 'Makyajsız' / Bir Gelişimin Öyküsü" (2006), "Hayatımızın Fon Müziği" (2006-2007), "Arabesk - Her Acının Tiryakisi" (2007) gibi müzik temalı belgeseller üretmesinin yanı sıra kendi yapmış olduğu müzikleri de belgesellerinde kullanıyor. İşte "Hareket Halinde Türkiye"nin hareket halindeki yönetmeni...

"Bizim yaptığımız müzik dünya görüşümüzün yansıması şeklindeydi; duygularımızı, hayallerimizi yansıtıyorduk müziğimize. Ancak gördük ki, gerçeklerle, yaşadığımız dünyayla bizim yaptığımız müziğin bir alakası yok".

ğu yapmış. Sinema ve televizyon filmlerinde de rol almış. Bir radyo kanalında haftalık radyo şovu yapmasının yanı sıra Türkler için çıkan bir gazetede gazetecilik de yapmış. 26 yaşından itibaren hayatına uzunca bir süre esas yön verene müzik olmuş. Hem de dünya listelerine girmeceğine...

1986 yılında arkadaşları ile birlikte Yarnistan adlı ethno-rock tarzı müzik yapan bir grup kurar. Kısa sürede kendi dinleyici kitlesini edinen grup, Almanya ve Kanada'da listelere girmeyi başarır ve ilk 10'da yer alır. Yarnistan grubunun dört albümü yayınlanır: "Vielleicht" (1986), "One Day Soon" (1988), "Sieh Mich An" (1990), "Yarnistan" (1991). Ayrıca Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İskandinav ülkeleri ve Rusya'da 250 kadar konser veren, Avrupa ülkelerinde pek çok canlı

Her ne kadar sahne hayatına nokta koysa da, müzikten kopamaz. Müzik yapıcılığı ve organizatörlüğü yapar. Örneğin Yaşar Kurt'un ilk albümü olan "Sokak Şarkıları"nın müzikal direktörlüğünü üstlenir, Yeni Türkü'nün Almanya turnelerini organize eder. Bunların yanı sıra Almanya'da "Blues Mediterran" ve "WDR Weltmusik Festival" gibi müzik şenliklerinin organizatörlüğünü yapar. 1993-2003 arası Alman WDR radyosunda sunuculuk ve yapımçılık yapan Hazar aynı zamanda "Alman Müzik Eleştirmenleri" ve "World Music Charts Europe"da jüri üyeliği de yapar. Dünyanın en prestijli müzik otoritelerinden biri kabul edilen "World Music Charts Europe"da Almanya'yı temsilen yer alır. Farklı ülkelere 40 kişinin yer aldığı jüri yeni çıkan albümlere puan vererek en iyileri